

ความท้าทายและโอกาส: พยาบาลผู้ประกอบการในระบบบริการสุขภาพ

Challenges and Opportunities: A Nurse Entrepreneur in the Health Care System

วัลภา อรัญนะภูมิ¹ จุฬารพร ยาพรหม^{*1} พิมพวิมล ยงใจยุทธ²

Vanlapa Arannapoom¹ Chulaporn Yaprom^{*1} Pimwimon Yongchaiyoot²

¹คณะพยาบาลศาสตร์เกื้อการุณย์ มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช กรุงเทพฯ ประเทศไทย 10300

¹Kuakarun Faculty of Nursing, Navamindradhiraj University, Bangkok, Thailand 10300

²โรงพยาบาลจักษุ รัตนิน กรุงเทพฯ ประเทศไทย 10110

²Rutnin Eye Hospital, Bangkok, Thailand 10110

บทคัดย่อ

ระบบบริการสุขภาพในปัจจุบันกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนผันจากยุค VUCA WORLD สู่ยุค BANI WORLD ซึ่งเต็มไปด้วยการเปลี่ยนแปลงที่ซับซ้อน เปราะบาง และไม่แน่นอน ภายหลังจากวิกฤตการณ์ เช่น โควิด-19, ภัยพิบัติ เป็นต้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบสุขภาพทั่วโลก ทั้งด้านการบริหารจัดการบริการสุขภาพ บุคลากรการแพทย์ หรือการเข้าถึงบริการสุขภาพของประชาชน พยาบาลในฐานะกำลังหลักของระบบสุขภาพจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนบทบาทจากผู้ให้บริการทางคลินิกสู่การเป็นผู้ประกอบการพยาบาล เพื่อขยายบทบาทการให้บริการสุขภาพและตอบสนองต่อความต้องการที่เปลี่ยนแปลงของสังคม บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับความหมาย สมรรถนะของพยาบาลผู้ประกอบการพยาบาล การดำเนินธุรกิจให้ประสบความสำเร็จสำหรับผู้ประกอบการพยาบาล ความท้าทายและโอกาสในการเป็นพยาบาลผู้ประกอบการในระบบบริการสุขภาพ รวมถึงข้อเสนอแนะในการส่งเสริมบทบาทของผู้ประกอบการพยาบาลในระบบบริการสุขภาพ โดยมีความท้าทายที่สำคัญ เช่น การขาดทักษะทางธุรกิจ การมีทัศนคติแบบเดิม และข้อจำกัดเชิงนโยบาย อย่างไรก็ตามก็ยังมีโอกาสในการเป็นผู้ประกอบการพยาบาล คือ ความต้องการบริการสุขภาพที่หลากหลาย และการที่พยาบาลมีความรู้ทางวิชาชีพในการดูแลผู้รับบริการ โดยบทความเสนอข้อเสนอแนะใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านนโยบาย ด้านปฏิบัติการ ด้านการวิจัย และด้านการบริหารการพยาบาล เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมและผลักดันพยาบาลให้สามารถก้าวสู่บทบาทผู้ประกอบการพยาบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ: พยาบาลผู้ประกอบการ, ระบบบริการสุขภาพ, การบริหารการพยาบาล

Abstract

The current healthcare system is undergoing a significant transformation, shifting from the VUCA world, characterized by volatility, uncertainty, complexity, and ambiguity, to the BANI world, which is defined by brittleness, anxiety, nonlinearity, and incomprehensibility. Following global crises such as the COVID-19 pandemic and natural disasters, which have profoundly affected health systems worldwide in terms of healthcare management, medical workforce, and public access to services, nurses, as a vital part of the healthcare workforce, are required to expand their roles from traditional clinical providers to become nurse entrepreneurs. This transformation allows them to broaden health services and better respond to the changing

Corresponding Author: *Email: chulaporn@nmu.ac.th

วันที่รับ (Received) 18 มิ.ย. 2568 วันที่แก้ไขเสร็จ (Revised) 15 ก.ย. 2568 วันที่ตอบรับ (Accepted) 27 ก.ย. 2568

needs of society. This article aims to present knowledge regarding the concept and competencies of nurse entrepreneurs, strategies for achieving success in entrepreneurial nursing, and the challenges and opportunities involved in this role within the healthcare system. Major challenges include the lack of business skills, conventional attitudes, and policy limitations. However, there are also promising opportunities, such as the increasing demand for diverse health services and the professional knowledge nurses possess in caring for individuals. The article concludes with recommendations in four areas: policy, practice, research, and nursing administration as a framework to support and promote the development of nurse entrepreneurs in an effective and sustainable manner.

Keywords: Nurse Entrepreneur, Healthcare System, Nursing Administration

บทนำ

ระบบบริการสุขภาพเป็นระบบที่มีความเป็นพลวัตมากที่สุดระบบหนึ่ง¹ ทัวโลกกำลังเผชิญกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและเปลี่ยนผันจากยุค VUCA WORLD สู่ยุค BANI WORLD ซึ่งเต็มไปด้วยความไม่แน่นอน ความเปราะบาง และความซับซ้อนที่ยากต่อการคาดการณ์ ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี สังคม เศรษฐกิจ ภายหลังสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัส โควิด-19 รวมถึงการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างประชากร เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ และความต้องการบริการสุขภาพที่หลากหลาย ซึ่งพยาบาลเป็นกำลังสำคัญทางด้านทรัพยากรมนุษย์ในระบบสุขภาพของทุกประเทศ จึงต้องเตรียมพร้อมรับมือกับสถานการณ์ดังกล่าวอย่างทันท่วงที ดังนั้น การปรับเปลี่ยนตนเองไปเป็นผู้ประกอบการทางพยาบาล (Nursing entrepreneurship) จึงเป็นโอกาสในการตอบสนองต่อแนวโน้มที่เปลี่ยนแปลง ขยายบริการด้านสุขภาพ และส่งเสริมสุขภาพในระดับโลก² โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้บริการสุขภาพผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล เช่น การพยาบาลทางไกล (Telenursing) เพื่อช่วยเพิ่มการเข้าถึงการดูแลสุขภาพนอกสถานพยาบาลอย่างมีประสิทธิภาพและลดต้นทุน^{3,4}

พยาบาลผู้ประกอบการ (Nurse entrepreneur) มีบทบาทสำคัญในระบบบริการสุขภาพที่จะพัฒนาบริการสุขภาพเฉพาะทาง และธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการพยาบาล² เช่น ธุรกิจสถานบริการดูแลผู้สูงอายุ ธุรกิจสถานบริการการดูแลเด็ก ธุรกิจการจัดการศึกษาด้านสุขภาพ ธุรกิจด้านการดูแลสุขภาพและความงาม ธุรกิจด้านกิจการสปาเพื่อสุขภาพ เป็นต้น⁵ ซึ่งสภาการพยาบาลระหว่างประเทศ (ICN) กล่าวว่าเป็นการให้

บริการพยาบาลโดยตรงต่อผู้รับบริการ รวมถึงการให้ความรู้ การศึกษาวิจัย และเป็นผู้บริหารจัดการหรือผู้ให้คำปรึกษาด้านสุขภาพ⁶ อย่างไรก็ตาม พบว่าพยาบาลมีสัดส่วนในการเป็นผู้ประกอบการเพียง 6% เมื่อเปรียบเทียบกับแพทย์และนักกายภาพบำบัด⁷ นั่นอาจสะท้อนให้เห็นถึงอุปสรรคหรือข้อจำกัดบางประการที่ยังคงเป็นความท้าทายต่อการก้าวเข้าสู่เส้นทางผู้ประกอบการของพยาบาล

การเป็นพยาบาลผู้ประกอบการยังคงเผชิญกับความท้าทายหลากหลายประการ ทั้งในด้านโครงสร้าง ระบบสนับสนุน และทัศนคติของสังคมต่อบทบาทของพยาบาลจากการศึกษาในประเทศอื่น ความท้าทาย โอกาส และอุปสรรคพบว่าความท้าทายหรืออุปสรรคที่สำคัญประกอบด้วย 7 ประการ ได้แก่ ความกลัว การขาดความรู้และทักษะประสบการณ์จากวัฒนธรรมการทำงานแบบเดิม ข้อจำกัดด้านนโยบายและกระบวนการตัดสินใจ ปัญหาด้านระบบประกันสุขภาพ ความอิจฉาริษยาจากเพื่อนร่วมงาน และทัศนคติที่ไม่เป็นมืออาชีพ อย่างไรก็ตาม ก็ยังมีโอกาสที่สำคัญ 2 ประการ ได้แก่ การมีความรู้และทักษะที่เพียงพอ และความสามารถในการแสวงหาโอกาสทางธุรกิจ ปัจจัยทั้งสองนี้สามารถเป็นรากฐานที่ดีในการส่งเสริมให้พยาบาลกล้าก้าวเข้าสู่บทบาทผู้ประกอบการได้อย่างมั่นใจ⁸ การส่งเสริมจะช่วยเพิ่มทางเลือกในการให้บริการสุขภาพแก่ประชาชนและเป็นกลไกสำคัญในการเสริมความเข้มแข็งของระบบสุขภาพ และลดภาระในระบบบริการสุขภาพ รวมถึงส่งผลให้พยาบาลผู้ประกอบการมีโอกาสเติบโตสูงในยุคปัจจุบันและอนาคต^{8,9} ดังนั้นการเข้าใจความท้าทายและโอกาสจึงเป็นสิ่งสำคัญ

ความหมายและความสำคัญของของพยาบาลผู้ประกอบการ

พยาบาลผู้ประกอบการ หมายถึง พยาบาลเจ้าของกิจการที่ให้บริการทางการแพทย์ ซึ่งอาจอยู่ในรูปแบบของการดูแลรักษาโดยตรง การให้ความรู้ การวิจัย การบริหารจัดการ หรือการให้คำปรึกษา⁶ นอกจากนี้ยังหมายถึงพยาบาลวิชาชีพที่นำความรู้และทักษะด้านการพยาบาล ตลอดจนองค์ความรู้จากการศึกษาและการวิจัยมาประยุกต์ใช้ในการประกอบธุรกิจด้านสุขภาพ โดยมีบทบาทเป็นผู้ริเริ่มวางแผน ดำเนินงาน และรับความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการดำเนินธุรกิจด้วยตนเอง¹⁰ และยังหมายถึงพยาบาลที่ดำเนินธุรกิจของตนเอง ซึ่งให้บริการด้านการพยาบาล โดยรูปแบบของบริการอาจครอบคลุมการดูแลรักษาผู้ป่วยโดยตรง การให้ความรู้ การวิจัย การบริหารจัดการ หรือการให้คำปรึกษาด้านสุขภาพ พยาบาลกลุ่มนี้นำประสบการณ์ในวิชาชีพและความรู้ทางการศึกษามาต่อยอดสู่การเริ่มต้นธุรกิจสุขภาพ ลักษณะของธุรกิจอาจรวมถึงการออกแบบและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ การให้บริการดูแลผู้ป่วยเฉพาะราย การให้คำปรึกษาเชิงสุขภาพ หรือการจัดการฝึกอบรมและถ่ายทอดองค์ความรู้แก่บุคลากรในสายวิชาชีพอื่น ๆ⁸

โดยสรุปได้ว่า พยาบาลผู้ประกอบการ หมายถึง พยาบาลวิชาชีพที่นำความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ทางการแพทย์มาพัฒนาแนวคิดหรือบริการที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ เพื่อจัดตั้งและดำเนินธุรกิจของตนเอง โดยรูปแบบของธุรกิจอาจครอบคลุมทั้งการให้บริการพยาบาลโดยตรง การให้ความรู้ การวิจัย การบริหารจัดการ การให้คำปรึกษา การออกแบบและจำหน่ายผลิตภัณฑ์สุขภาพ รวมถึงการจัดอบรมในสายสุขภาพ

สมรรถนะของพยาบาลผู้ประกอบการพยาบาล

สภาการพยาบาลระหว่างประเทศ (ICN) ได้ให้ความสำคัญกับพยาบาลผู้ประกอบการว่าเป็นเส้นทางอาชีพที่ถูกระบุรับ (Legitimate career pathway) ของวิชาชีพพยาบาล โดยเน้นสมรรถนะสำคัญ เช่น การบริหารจัดการการเงิน การตลาด และภาวะผู้นำ¹¹ ทั้งนี้ สมรรถนะของพยาบาลผู้ประกอบการ (Nurse Entrepreneur Competencies) เป็นปัจจัยสำคัญที่มีใช้เพียงแค่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจด้านสุขภาพ แต่ยังรวมถึงคุณภาพของการให้บริการพยาบาลเช่นกัน จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า สมรรถนะที่สำคัญของพยาบาลผู้ประกอบการพยาบาล มีดังนี้¹²

1. สมรรถนะด้านบริการพยาบาลแบบองค์รวม เป็นการให้การพยาบาลตามขอบเขตวิชาชีพ คือ การส่งเสริมป้องกัน รักษาโรคเบื้องต้น และการฟื้นฟูสภาพ แบบองค์รวมที่ให้ความสำคัญกับผู้รับบริการในทุกมิติ ทั้งร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ รวมถึงทักษะการทำหัตถการและการผดุงครรภ์อย่างปลอดภัยและมีประสิทธิภาพ พยาบาลผู้ประกอบการต้องสามารถตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการได้อย่างครบถ้วนและเหมาะสมตามบริบทของแต่ละบุคคลและชุมชน

2. สมรรถนะด้านภาวะผู้นำและการบริหารจัดการ โดยพยาบาลผู้ประกอบการจำเป็นต้องมีภาวะผู้นำ สามารถวางแผนบริหารจัดการธุรกิจ การพัฒนากลยุทธ์ การบริหารจัดการทีมงาน รวมถึงการบริหารจัดการการเงิน การบัญชี และการจัดทำระบบบัญชียาและอุปกรณ์ทางการแพทย์ เพื่อให้การดำเนินธุรกิจเป็นไปอย่างยั่งยืน

3. สมรรถนะด้านกฎหมายและจริยธรรม พยาบาลผู้ประกอบการจำเป็นต้องมีความเข้าใจในกฎหมายวิชาชีพ การตัดสินใจเชิงจริยธรรม การปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพยาบาลและคลินิก รวมถึงยึดมั่นในหลักจรรยาบรรณการพยาบาลและเคารพสิทธิของผู้รับบริการ เพื่อป้องกันความเสี่ยงทางกฎหมายและรักษาความน่าเชื่อถือของธุรกิจ

4. สมรรถนะด้านการพัฒนาคุณภาพบริการ ซึ่งการพัฒนาคุณภาพบริการอย่างต่อเนื่องเป็นหัวใจสำคัญของการดำเนินธุรกิจพยาบาล พยาบาลผู้ประกอบการต้องมีความสามารถในการประเมินและปรับปรุงกระบวนการให้บริการตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงสามารถนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ ๆ มาสนับสนุนการให้บริการเพื่อเพิ่มคุณภาพในการให้บริการสุขภาพ

5. สมรรถนะด้านการจัดการความปลอดภัยและความเสี่ยง พยาบาลผู้ประกอบการต้องมีความรู้และทักษะในการบริหารจัดการความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นทั้งในด้านการดูแลรักษาผู้ป่วย สิ่งแวดล้อมในสถานประกอบการ การจัดการเรื่องร้องเรียน และการคุ้มครองสิทธิผู้ป่วย รวมถึงการใช้เทคโนโลยีอย่างปลอดภัยและมีประสิทธิภาพ

6. สมรรถนะด้านการเข้าใจชุมชนและบริบทสังคม พยาบาลผู้ประกอบการต้องมีความเข้าใจลึกซึ้ง ในวัฒนธรรม ชุมชน และบริบททางสังคมที่ตนให้บริการ เพื่อให้สามารถออกแบบและปรับบริการให้สอดคล้องกับความต้องการและความคาดหวังของผู้รับบริการในพื้นที่นั้น ๆ ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

7. สมรรถนะด้านนวัตกรรมและการสร้างสรรค์ การสร้างสรรค์นวัตกรรมและการนำแนวคิดใหม่ ๆ มาพัฒนา บริการเป็นสมรรถนะที่จำเป็นสำหรับพยาบาลผู้ประกอบการ เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงและความ ต้องการที่หลากหลายของตลาดสุขภาพได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

8. สมรรถนะด้านการสื่อสารและสร้างสัมพันธภาพ พยาบาลผู้ประกอบการต้องมีทักษะการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ทั้งกับผู้รับบริการ ทีมงาน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่น ๆ เพื่อสร้างความเข้าใจที่ดีและความสัมพันธ์ที่มั่นคง ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญ ในการสร้างความไว้วางใจและความร่วมมือในทุกระดับของ การดำเนินธุรกิจ

สรุปได้ว่า ผู้ประกอบการพยาบาลต้องมีสมรรถนะ รอบด้าน ทั้งด้านบริการ การบริหารจัดการ ภาวะผู้นำ กฎหมาย และจริยธรรม การพัฒนาคุณภาพ การจัดการความเสี่ยง ความเข้าใจชุมชน นวัตกรรม และการสื่อสาร เพื่อให้สามารถ ดำเนินธุรกิจพยาบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ในบริบทของสังคมไทย

แนวทางการดำเนินธุรกิจให้ประสบความสำเร็จสำหรับผู้ประกอบการพยาบาล

การเตรียมความพร้อมสำหรับพยาบาลที่ต้องการ ก้าวเข้าสู่บทบาทผู้ประกอบการ ถือเป็นปัจจัยสำคัญ ต่อความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจ โดยแนวทางที่จะทำให้ผู้ประกอบการ พยาบาลประสบความสำเร็จแบ่งออกเป็น 3 ระยะ¹³ ดังนี้

1. ระยะเริ่มต้น เป็นช่วงแรกของการวางรากฐาน ซึ่งผู้ประกอบการควรเริ่มจากการพัฒนาทัศนคติและความคิด เชิงผู้ประกอบการ ฝึกการคิดวิเคราะห์ และค้นคว้าข้อมูล เกี่ยวกับประเภทของธุรกิจที่สนใจอย่างรอบด้าน อาจศึกษา ดูงานจากผู้มีประสบการณ์ หรือเข้าร่วมอบรมด้านการบริหารจัดการ เพื่อค้นหาคำตอบว่า ธุรกิจที่ตนเองจะทำคืออะไร, กลุ่มเป้าหมายคือใคร, บริการหรือผลิตภัณฑ์มีลักษณะอย่างไร รวมถึงการเลือกทำเลที่ตั้ง การจัดทำแผนธุรกิจ วางกลยุทธ์ การตลาด การออกแบบระบบการบริหารจัดการภายใน การบริหารทรัพยากร แผนการผลิต การหาแหล่งเงินทุน และการสร้างภาพลักษณ์หรือแบรนด์ของธุรกิจให้มีความน่าเชื่อถือ

2. ระยะดำเนินการและขยายตัว เมื่อเริ่มเปิดดำเนิน ธุรกิจแล้ว สิ่งสำคัญคือการบริหารจัดการให้ธุรกิจสามารถ เติบโตได้อย่างมั่นคง จึงควรให้ความสำคัญกับการบริหารองค์กร

อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านการควบคุมต้นทุน การบริหาร บุคลากร การรักษาคุณภาพของสินค้าและบริการ รวมถึง การสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้รับบริการ การนำนวัตกรรมมา ปรับใช้ การตอบสนองต่อความต้องการของผู้รับบริการ การแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ การสร้างเครือข่าย การพัฒนา เทคนิคการเจรจาต่อรอง และที่สำคัญคือ การมีความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีอย่างทันทั่วถึง

3. ระยะประเมินผลและวางแผนต่อยอด เมื่อธุรกิจ ดำเนินมาได้ระยะหนึ่ง ควรมีการประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ ทั้งในด้านประสิทธิภาพการบริหาร การพัฒนาบริการ และ ความพึงพอใจของลูกค้า เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงและพัฒนาให้สอดคล้องกับความคาดหวังของผู้รับบริการ รวมถึง การเตรียมแผนสำหรับการขยายธุรกิจในอนาคต นอกจากนี้ หากจะมีการส่งต่อกิจการให้กับทายาทหรือผู้สนใจ ควรมี การเตรียมความพร้อมอย่างเหมาะสม เพื่อให้กิจการสามารถ ดำเนินต่อไปได้อย่างยั่งยืน

สรุปได้ว่า แนวทางการดำเนินธุรกิจของพยาบาล ผู้ประกอบการ แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะเริ่มต้นที่เน้น การวางรากฐานและการสร้างแผนธุรกิจที่ชัดเจน ระยะดำเนินการ และขยายตัวที่ให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการและการปรับตัวอย่างต่อเนื่อง และระยะประเมินผลเพื่อปรับปรุง บริการและวางแผนการเติบโตอย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตาม แม้จะมีแนวทางที่ชัดเจนแต่การปฏิบัติจริงนั้น พยาบาล ผู้ประกอบการยังคงต้องเผชิญกับความท้าทายหลายประการ ในระบบบริการสุขภาพซึ่งส่งผลต่อการอยู่รอดของธุรกิจ

ความท้าทายในการเป็นพยาบาลผู้ประกอบการในระบบ บริการสุขภาพ

การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยี สังคม เศรษฐกิจ และสถานการณ์ด้านสุขภาพ เช่น การเข้าสู่สังคม ผู้สูงอายุและการแพร่ระบาดของโรค ส่งผลให้ความต้องการ บริการสุขภาพที่เพิ่มมากขึ้น พยาบาลผู้ประกอบการจึงกลายเป็นอีกหนึ่งทางเลือกสำคัญในการขับเคลื่อนระบบสุขภาพไทย โดยอาศัยทั้งความรู้ด้านวิชาชีพและทักษะทางธุรกิจเพื่อสร้าง นวัตกรรมและบริการใหม่ ๆ⁵ จากการทบทวนวรรณกรรม ผู้เขียนจึงขอสรุปความท้าทายในการเป็นพยาบาลผู้ประกอบการ มีดังนี้^{8,14}

1. การขาดประสบการณ์ด้านธุรกิจหรือการสร้างนวัตกรรม หนึ่งในเหตุผลหลักที่ทำให้พยาบาลหลีกเลี่ยงการเป็นผู้ประกอบการ คือ พยาบาลส่วนใหญ่มักไม่มีพื้นฐานความรู้ด้านการตลาด การเงิน การวางแผนกลยุทธ์ หรือการบริหารจัดการองค์กร ซึ่งเป็นทักษะสำคัญในการดำเนินธุรกิจ¹⁵

2. การขาดทรัพยากร (Lack of Resources) พยาบาลส่วนใหญ่มักประสบปัญหาในการขาดทรัพยากรที่จำเป็นต่อการเริ่มต้นธุรกิจ เช่น เวลา เงินทุน และสิ่งสนับสนุนอื่น ๆ ที่จำเป็นสำหรับการผู้ประกอบการ¹⁶

3. การขาดการสนับสนุนจากองค์กร (Lack of Organizational Support) ระบบบริการสุขภาพ ยังตอบสนองต่อบทบาทที่ขยายออกไปของพยาบาลอย่างล่าช้า รวมถึงโรงพยาบาลและองค์กรสุขภาพจำนวนมากไม่มีโครงสร้างหรือการฝึกอบรมที่ออกแบบมาเพื่อสนับสนุนพยาบาลในด้านการเป็นผู้ประกอบการ นอกจากนี้ ในระดับประเทศก็มีหน่วยงานสนับสนุนเพียงจำนวนน้อย

4. การมีค่านิยมแบบเดิมที่ล้าสมัย (Outdated Stereotypes) การที่มีภาพจำแบบเก่าเกี่ยวกับพยาบาลและการเป็นผู้ประกอบการ ซึ่งเชื่อว่าการทำธุรกิจสวนทางกับคุณค่าของการพยาบาลที่เน้นความเอื้ออาทรและการดูแลผู้ป่วย รวมถึงการเผชิญกับความสงสัยและคำวิจารณ์จากเพื่อนร่วมวิชาชีพ¹⁷ การขาดแรงสนับสนุนจากเพื่อนร่วมวิชาชีพหรือความอิจฉาริษยาในที่ทำงาน⁶ ทำให้พยาบาลบางคนรู้สึกว่าจะไม่ได้รับการยอมรับ และการเป็นผู้ประกอบการอาจถูกมองว่าเป็นพฤติกรรม “นอกกรอบ” หรือ “ทรยศต่ออาชีพ”¹⁸

5. ทักษะด้านเทคโนโลยี การทำงานในวิชาชีพพยาบาลที่มีหลายช่วงอายุผสมผสานกัน ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในเรื่องทักษะด้านเทคโนโลยีระหว่างพยาบาลรุ่นใหม่มักรุ่นเก่า¹³ พยาบาลที่อยู่ในตำแหน่งที่ต้องตัดสินใจมักไม่ให้ความสำคัญในการใช้นวัตกรรมใหม่ในการดูแลผู้ป่วย บุคลากรและองค์กร ซึ่งอาจส่งผลให้พยาบาลไม่กล้าแสดงออกถึงแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนานวัตกรรมใหม่ ๆ

6. ข้อจำกัดด้านกฎหมายและนโยบาย การประกอบธุรกิจด้านสุขภาพต้องเผชิญกับระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ เช่น การขอใบอนุญาต หรือพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้อง ซึ่งอาจเป็นอุปสรรคสำคัญ โดยเฉพาะสำหรับผู้เพิ่งเริ่มต้นกิจการ¹⁴

7. การแข่งขันและการวางแผนกลยุทธ์ธุรกิจ การแข่งขันในตลาดสุขภาพสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง การหาทำเลที่ตั้ง การวางแผนตำแหน่งผลิตภัณฑ์ และกลยุทธ์การตลาดจึงเป็นความท้าทาย

ที่ต้องเตรียมรับมือ¹⁹

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะพบว่าหลายปัจจัยมีความเชื่อมโยงกับระบบการศึกษาและโครงสร้างสนับสนุน ในระดับนโยบาย เช่น การขาดหลักสูตรที่พัฒนาทักษะการบริหาร จัด การธุรกิจสำหรับพยาบาล หรือการขาดกลไกสนับสนุนเชิงโครงสร้างในองค์กรบริการสุขภาพ ดังนั้น การพัฒนานโยบายที่สนับสนุนบทบาทพยาบาลผู้ประกอบการอย่างเป็นระบบ รวมถึงการบูรณาการแนวความคิดการเป็นผู้ประกอบการในหลักสูตรพยาบาลระดับปริญญาตรีและหลังปริญญา จึงนับเป็นแนวทางที่สามารถช่วยลดอุปสรรค และเสริมสร้างบทบาทนี้ให้เติบโตได้นานาคต่อไปอย่างยั่งยืน

โอกาสในการเป็นพยาบาลผู้ประกอบการในระบบบริการสุขภาพ

พยาบาลวิชาชีพสามารถปรับเปลี่ยนบทบาทมาเป็นผู้ประกอบการได้ เนื่องจากมีปัจจัยสนับสนุนต่าง ๆ ทั้งในด้านสังคม ความต้องการด้านสุขภาพของประชาชน และแนวโน้มสุขภาพยุคใหม่ จากการทบทวนวรรณกรรม ผู้เขียนจึงขอสรุปโอกาสในการเป็นพยาบาลผู้ประกอบการในระบบบริการสุขภาพ มีดังนี้

1. ความต้องการบริการสุขภาพที่หลากหลาย โดยเฉพาะการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มรูปแบบ และประชากรเมืองมีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลง ส่งผลให้เกิดความต้องการบริการใหม่ ๆ เช่น การดูแลสุขภาพที่บ้าน ศูนย์ดูแลผู้สูงอายุ คลินิกเฉพาะทาง และบริการสุขภาพแบบองค์รวม^{9,20}

2. การใช้ประโยชน์จากความรู้ทางวิชาชีพ พยาบาลมีความรู้และทักษะในการดูแลผู้รับบริการ จึงสามารถนำความรู้เชิงวิชาชีพมาต่อยอดเป็นธุรกิจที่มีมูลค่า เช่น การจัดอบรมผู้ดูแลผู้สูงอายุ การออกแบบโปรแกรมฟื้นฟูสุขภาพ หรือ บริการให้คำปรึกษาด้านสุขภาพเฉพาะกลุ่ม⁶

3. การสร้างนวัตกรรมและบริการใหม่ การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและความต้องการผู้บริโภค เปิดโอกาสให้พยาบาลออกแบบบริการที่ตอบโจทย์ เช่น โปรแกรมดูแลสุขภาพเฉพาะบุคคล บริการพยาบาลทางไกล หรือคลินิกสุขภาพ²

4. การพัฒนาทักษะและศักยภาพตนเอง การเป็นผู้ประกอบการช่วยให้พยาบาลพัฒนาทักษะด้านการจัดการ การเป็นผู้นำ และการสื่อสาร ซึ่งช่วยส่งเสริมทั้งการเติบโต

ในสายอาชีพและความพึงพอใจในงาน^๑ รวมถึงทักษะในการบริหารจัดการธุรกิจให้อยู่ในรอดในการแข่งขัน ซึ่งทำให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง

5. แรงสนับสนุนจากหลักสูตรและการอบรมเฉพาะทาง ปัจจุบันมีหลักสูตรในการฝึกอบรมที่เน้นการพัฒนาทักษะผู้ประกอบการด้านสุขภาพ ซึ่งสามารถช่วยยกระดับสมรรถนะพยาบาลให้พร้อมต่อการสร้างธุรกิจ ในอนาคต¹¹ ตัวอย่างเช่นในประเทศไทย คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้จัดหลักสูตรอบรมด้านการบริหารจัดการสปาเพื่อสุขภาพ (Spa management) เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะในการให้บริการกิจการสปาอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ รวมถึงสามารถดำเนินกิจการได้อย่างมีมาตรฐาน สอดคล้องกับข้อกำหนดตามพระราชบัญญัติที่กระทรวงสาธารณสุขกำหนดไว้^๑

6. การเติบโตทางวิชาชีพและความเป็นอิสระการเป็นผู้ประกอบการเปิดโอกาสให้พยาบาลมีอิสระในการบริหารจัดการงานของตนเอง และมีบทบาทในการขับเคลื่อนนวัตกรรมภายในระบบสุขภาพ²¹

จากที่กล่าวมาข้างต้น พยาบาลที่มีความพร้อมทั้งด้านทัศนคติ ความรู้ และการสนับสนุนจากระบบ จะสามารถก้าวสู่การเป็นผู้ประกอบการได้ และมีส่วนสำคัญในการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน

การนำข้อมูลความท้าทายและโอกาสของพยาบาลผู้ประกอบการในระบบบริการสุขภาพไปปรับใช้

การเป็นผู้ประกอบการพยาบาล ในยุคที่เต็มไปด้วยการเปลี่ยนแปลงและเปราะบาง ประกอบกับความท้าทายหลากหลายด้าน ซึ่งอาจเป็นอุปสรรคที่ทำให้พยาบาลส่วนใหญ่ยังไม่สามารถปรับเปลี่ยนบทบาทสู่การเป็นผู้ประกอบการได้อย่างเต็มศักยภาพ หากได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนอย่างเหมาะสม จะส่งผลให้พยาบาลสามารถดำเนินธุรกิจไปได้อย่างมั่นคง ดังนั้น ผู้เขียนจึงขอเสนอแนะการส่งเสริมบทบาทของผู้ประกอบการพยาบาลในระบบบริการสุขภาพ ดังนี้

1. ด้านนโยบายของภาครัฐ

1) การส่งเสริมเชิงนโยบาย โดยภาครัฐควรผลักดันนโยบายสาธารณสุขที่เปิดโอกาสให้พยาบาลสามารถเป็นผู้ประกอบการมากขึ้น เช่น เพิ่มนโยบายที่ส่งเสริมการเป็นผู้ประกอบการพยาบาล มีนโยบายสนับสนุนการเริ่มต้นธุรกิจด้านสุขภาพของพยาบาล

2) จัดตั้งกองทุนสนับสนุนผู้ประกอบการ

พยาบาล โดยรัฐบาลสามารถจัดตั้งกองทุนเฉพาะสำหรับพยาบาลผู้ประกอบการ เพื่อช่วยลดภาระต้นทุนเริ่มต้นธุรกิจ และเพิ่มโอกาสการเข้าถึงแหล่งทุน เนื่องจากพยาบาลส่วนใหญ่ยังขาดทรัพยากรในการจัดตั้งธุรกิจสุขภาพ

3) บูรณาการกับแผนยุทธศาสตร์ประเทศ ควรส่งเสริมผู้ประกอบการพยาบาลให้เป็นส่วนหนึ่งของนโยบายเศรษฐกิจสุขภาพ (Health Economy) เพื่อยกระดับบทบาทพยาบาลในระบบเศรษฐกิจสุขภาพของไทย

2. ด้านปฏิบัติการพยาบาล

1) เตรียมความพร้อมในสถานศึกษา โดยควรมีการบูรณาการเนื้อหาด้านการเป็นผู้ประกอบการนวัตกรรมสุขภาพชุมชน และการบริหารธุรกิจ ไว้ในวิชาเลือกหรือวิชาเสริม เพื่อเตรียมความพร้อมตั้งแต่ระดับหลักสูตรปริญญาตรี

2) ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างพยาบาลในรูปแบบเครือข่ายวิชาชีพ เพื่อสร้างอำนาจต่อการแบ่งปันทรัพยากรต่าง ๆ และพัฒนาโมเดลบริการร่วมกัน

3. ด้านการวิจัย

1) ศึกษาความต้องการของตลาดบริการสุขภาพ ส่งเสริมการวิจัยในเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมผู้บริโภคในบริการสุขภาพ เช่น ความต้องการบริการดูแลที่บ้าน คลินิกพยาบาลเฉพาะทาง หรือการแพทย์ทางเลือก

2) วิจัยพัฒนาโมเดลธุรกิจต้นแบบ (Business Model) ผลักดันให้มีการพัฒนารูปแบบธุรกิจที่ประสบความสำเร็จของพยาบาล เพื่อนำมาขยายผลในระดับภูมิภาค

4. ด้านบริหารการพยาบาล

1) พัฒนานโยบายภายในองค์กร หน่วยบริการสุขภาพควรมีนโยบายที่ส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาทักษะด้านการเป็นผู้ประกอบการให้แก่พยาบาล เช่น การสนับสนุนให้เข้าร่วมโครงการอบรม การศึกษาต่อในสาขาบริหารธุรกิจ หรือการมีเวลายืดหยุ่นเพื่อทดลองธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ

2) จัดตั้งหน่วยสนับสนุนในองค์กร ควรมีหน่วยงานสนับสนุนผู้ประกอบการ โดยให้คำปรึกษาเรื่องการออกแบบบริการ การวางแผนธุรกิจ การขออนุญาต และการบริหารความเสี่ยง เพื่อส่งเสริมให้พยาบาลเริ่มต้นธุรกิจได้อย่างมั่นใจและปลอดภัย

3) สร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดรับการเป็นพยาบาลผู้ประกอบการ และการสร้างสรรค์นวัตกรรมสุขภาพใหม่ ๆ เพื่อให้พยาบาลรู้สึกปลอดภัยในการเริ่มธุรกิจบริการสุขภาพ

จากที่กล่าวมาข้างต้น หากประยุกต์ใช้กับธุรกิจพยาบาลในประเทศไทยปัจจุบัน ได้แก่ คลินิกพยาบาลชุมชนอบอุ่น ซึ่งคลินิกพยาบาลชุมชนอบอุ่น เป็นคลินิกการพยาบาลและการผดุงครรภ์ ในเครือข่ายหน่วยบริการร่วมให้บริการของสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ และสภาการพยาบาล²² ซึ่งอยู่ระหว่างการพัฒนาสร้างเครือข่าย หากมีนโยบายที่สนับสนุนในการสร้างเครือข่าย และสนับสนุนด้านการเงิน น่าจะช่วยส่งเสริมคลินิก ให้เพิ่มมากขึ้น ซึ่งจะมีประโยชน์ต่อประชาชน ในการเข้าถึงแหล่งบริการสุขภาพปฐมภูมิที่ใกล้บ้านใกล้ใจ รวมถึงการเตรียมความพร้อมพยาบาลตั้งแต่ระดับการศึกษาระดับปริญญาตรี การสร้างเครือข่ายวิชาชีพ และการพัฒนาทักษะด้านการบริหารจัดการธุรกิจ จะทำให้การดำเนินงานของคลินิก มีความมั่นคงและยั่งยืน

บทสรุป

บทบาทของพยาบาลในยุคปัจจุบันจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับพลวัตของระบบบริการสุขภาพ ที่กำลังเผชิญกับความซับซ้อนและความเปราะบาง จึงเป็นแนวทางใหม่ที่เปิดโอกาสให้พยาบาลใช้ความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ทางวิชาชีพในการพัฒนาและดำเนินธุรกิจสุขภาพที่ตอบสนองต่อความต้องการของสังคม ดังนั้น การส่งเสริมเชิงนโยบาย การจัดการภายในองค์กร การพัฒนาหลักสูตรการศึกษา และการส่งเสริมการวิจัย จึงเป็นกลไกสำคัญที่จะส่งเสริมให้พยาบาลสามารถก้าว สู่บทบาทผู้ประกอบการได้อย่างมั่นคง และมีส่วนร่วมในการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนและสร้างความเข้มแข็งให้กับระบบสุขภาพอย่างยั่งยืน

References

1. Öztürk S, Yalçinkaya Ö, & Akıncı F. Dynamic capacity management for healthcare systems. *Health Care Management Science*. 2014; 17(3): 234-45.
2. Vannucci MJ, & Weinstein SM. The nurse entrepreneur: empowerment needs, challenges, and self-care practices. *Nursing: Research and Reviews*. 2017; 7(1): 57-66.
3. Hardeman AN, & Kahn MJ. Technological innovation in healthcare: disrupting old systems to create more value for African American patients in academic medical centers. *Journal of the National Medical Association*. 2020; 112(3): 289-93.
4. Wang M, Pan C, & Ray PK. Technology entrepreneurship in developing countries: Role of telepresence robots in healthcare. *IEEE Engineering Management Review*. 2021; 49(1): 20-6
5. Klunklin A, & Uppor W. Professional nurses and entrepreneurship in the 21st century. *The Journal of Chulabhorn Royal Academy*. 2021; 3(1): 8-18. (in Thai)
6. International Council of Nurses. Guidelines on the nurse entre/intrapreneur providing nursing service. Geneva: International Council of Nurses;2004.
7. Colichi RMB, & Lima SAM. Entrepreneurship in Nursing compared to other health professions. *Revista Brasileira de Enfermagem*. 2019; 72 (Suppl 1): 289-98.
8. Malakoti N, Zabihi V, Ajilian Abbasi M, Akhlaghi A, Alipour-Anbarani M, & Shariati K. An overview of entrepreneurship in nursing: Challenges, opportunities, and barriers. *Medical Education Bulletin*. 2023; 4(3): 803-11.
9. Mirzabeigi M, Fardi A, Yousofi HR, Norouzi M, Pariav M, & Lak S. Assessment of job satisfaction of group of nurses in Ava Salamat Entrepreneurs Institute in Iran. *Data Brief*. 2018; 18(1): 1632-6.
10. Dehghanzadeh MR, Kholasehzadeh G, Birjandi M, Antikchi E, Sobhan MR, & Neamatzadeh H. Entrepreneurship Psychological Characteristics of Nurses. *Acta Medica Iranica*. 2016; 54(9): 595-9.

11. Kingma M. Handbook on Entrepreneurial Practice: Nurses Creating Opportunities as Entrepreneurs and Intrapreneurs. International Council of Nurses;2012.
12. Sanprasert N, & Oumtane A. A Study of Competencies of Nurse Enterprenuerses of an Aob Aoon Community Nursing Clinic. The Journal of The Royal Thai Army Nurses. 2023; 24(1): 191-200. (in Thai)
13. Hungspruek U, Amponstira F, & Photchanachan S. An Exploration of Successful Practice for Thai Nurse Entrepreneurs. Journal of Roi Et Rajabhat University. 2022; 17(2): 22-34. (in Thai)
14. Phillips N, & Stacey G, Dowding D, editors. Harnessing digital technology and data for nursing practice. Amsterdam: Elsevier;2025.
15. Sharp DB, & Monsivais D. Decreasing barriers for nurse practitioner social entrepreneurship. Journal of the American Association of Nurse Practitioners. 2014; 26(10): 562-6.
16. Rollan OS, & Siles GJ. Nursing professionals within the intergenerational context during the 20th and 21st centuries: an integrative review. Investigación y Educación en Enfermería- Research and Education in Nursing. 2021; 39(3): e14.
17. Neergard G.B. Entrepreneurial nurses in the literature: a systematic literature review. Journal of nursing management. 2021; 29(5): 905-15.
18. Jakobsen L, Wachter Qvistgaard L, Trettin B, & Juel Rothmann M. Entrepreneurship and nurse entrepreneurs lead the way to the development of nurses' role and professional identity in clinical practice: A qualitative study. Journal of Advanced Nursing. 2021; 77(10): 4142-55.
19. Purcarea EVL. The impact of marketing strategies in healthcare systems. Journal of medicine and life. 2019; 12(2): 93-6.
20. Backes DS, Backes MTS, Erdmann AL, & Büscher A. Nursing care as a systemic and entrepreneurial phenomenon. Journal of Nursing Care. 2022; 15(3): 1-6.
21. Thepna A, & Cochrane BB, Salmon ME. Advancing nursing entrepreneurship in the 21st century. Journal of advanced nursing. 2023; 79(9): 3183-5.
22. Arannapoom V, & Oumtane A. A Study of nursing service management of an Aob Aoon Nursing Community Clinic. Journal of the Royal Thai Army Nurses. 2023; 24(3): 283-92. (in Thai)